

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВИЈЕЋУ ФИЛОЛОШКОГ ФАКУЛТЕТА У БАЊАЛУЦИ

На 51. сједници Наставно-научног вијећа Филолошког факултета у Бањалуци, одржаној 16. 12. 2013. године, изабрани смо у комисију за оцјену урађене докторске дисертације *Систем синтаксичких концесивних јединица у савременом српском језику* кандидаткиње мр Мијане Кубурић-Мацура. Захваљујући на повјерењу, Вијећу подносимо сљедећи

ИЗВЈЕШТАЈ

Структура и резултати дисертације

Докторска дисертација мр Мијане Кубурић-Мацура *Систем синтаксичких концесивних јединица у савременом српском језику* има укупно 222 странице текста нормалног (1,5) компјутерског прореда. Текст дисертације структурисан је у сљедећих девет текстуалних поглавља: 1) *Увод* (стр. 8-11); 2) *Досадашња истраживања значења концесивности и језичких јединица са концесивном интерпретацијом* (12-49), 3) *Извори и метод истраживања* (50-54), 4) *Категорија концесивности* (55-64), 5) *Исказивање концесивних односа на унутарреченичном – синтагматском нивоу* (65-155), 6) *Исказивање концесивних релација координираним клаузама* (116-128), 7) *Исказивање концесивних релација субординираним клаузама* (129-187), 8) *Исказивање концесивних релација у везаном тексту* (188-200), 9) *Закључак* (201-209). Теза се завршава трима библиографским поглављима: 10) *Скраћенице и симболи* (210-211) и 11) *Извори* (211-214) и 12) *Литература* (215-222).

У *Уводу* докторанткиња указује на основне поставке концесивности у склопу језичко-мисаоних категорија импликације, осврћући се, прије свега на филозофско-логички статус категорије концесивности и њен однос према концесивности као језичкој категорији. У уводном се дијелу одређује и циљ истраживања у дисертацији, и корпус на коме ће то истраживање бити спроведено. Као циљ издваја се «систематизација досадашњих сазнања о концесивним релацијама у језику», а потом попис и опис «свих језичких средстава којима се у српском језику изражавају концесивне релације», и то на обимном корпусу «из различитих функционалних стилова савременог српског језика, тј. на жанровски разноврсној литератури, која, у највећој мјери, припада

као материјал за ово истраживање биће заступљени и административно-правни документи», што за посљедицу претпоставља уочавање «фреквенције употребе језичких средстава са овим значењем у различитим функционалним стилovima, те функционалностилске особености појединих изражајних форми овог значења».

У другом поглављу – *Досадашња истраживања значења концесивности и језичких јединица са концесивном интерпретацијом* – мр Мијана Кубурић-Мацура даје врло детаљан приказ освјетљавања језичке категорије концесивности у граматичкој и научној прије свега србистичкој и/или сербокroatистичкој литератури, с тим да се даје и теоријски поглед на категорију концесивности у иностраној, прије свега енглеској литератури. Детаљан преглед досадашње истражености концесивности захвата све језичке јединице које литература помиње као концесивне. У приказу се не пропушта готово ниједан за концесивност везан податак суштински или мимогредни који ауторка не констатује. Након тако детаљно и опширно представљене литературе, докторанткиња указује на «отворена питања», показујући пре свега да је «мали број радова посвећен семантичко-синтаксичкој анализи концесивности», тако да себи у тези поставља задатак да се изврши анализа «ове категорије којом ће се прецизно утврдити њена семантичка структура – типови и подтипови концесивних релација и сви типови односа са мисаоним и језичким категоријама које претходе формирању категорије концесивности и у њеном формирању учествују, уносећи у њу елементе своје семантичке структуре». Друго се поглавље завршава «расправом» о статусу троврсног термина за ову категорију: концесивност, допуштање и пермисивност.

У трећем поглављу – *Извори и метод истраживања* – даје се опис корпуса и метода истраживања. Корпус је функционалностилски разнообразан, а чине га текстови што припадају четирима „мјерљивим“ функционалним стилovima у српском језику – књижевноумјетничком, журналистичком, научном, те стилom административно-правних докумената, а у оквиру којих је забиљежен укупно 3171 примјер концесивних јединица различитих језичких нивоа: од синтагме до везаног текста.

У анализи концесивности докторанткиња је као основни изабрала синтаксичко-семантички метод анализе заснован на теорији функционално-семантичких поља, чији је један од најзначајнијих представника руски синтаксичар А. В. Бондарко. Изучавање једног функционално-семантичког поља подразумијева, првенствено, утврђивање семантичке категорије која стоји у његовој основи, те издвајање семантичких карактеристика које се односе на реализацију дате категорије, затим утврђивање структуре поља, његових конститутивних елемената, одређивање центра и периферије поља и додирних

тачака са другим функционално-семантичким пољима. Приступ анализи семантичког поља може бити или ономасиолошки или семасиолошки, а мр Мијана Кубурић-Мацура се користила и једним и другим, с тим да је семасиолошки приступ кориштен у анализи конкретног језичког материјала при анализи типова језичких јединица са концесивном семантиком, а ономасилошки ја дат у закључку, гдје је представљена семантичка структура концесивног семантичког поља савременог српског књижевног језика.

Четврто поглавље – *Категорија концесивности* – бави се интердисциплинарним теоријским аспектима категорије концесивности. Најприје, међуодносом концесивности као мисаоне и језичке категорије, гдје се закључује «да је концесивност језичка категорија (експлицирана одређеним језичким средствима у одређеном језику) којој на мисаоном, логичком плану, зависно од филозофског становишта којем се приклонимо, могу одговарати различито дефинисани облици сазнања. Најпрецизније би можда било концесивност дефинисати, у кантовском смислу, као предикабилију – као чисти, али не основни него изведени облик мишљења, па се, самим тим, може опет тврдити да је концесивност одлика новијих, комплекснијих, развијенијих фаза развоја и мишљења и језика». А потом се освјетљавају семантичке карактеристике концесивности кроз међуоднос ове категорије с трима њој иманентним категоријама: категоријом супротности, каузалности и кондиционалности. Из те суодносне анализе проистиче тврдња да је «категорија концесивности формирана у процесу семантичког усложњавања узрочно-последичне везе, са једне стране, и везе услова и условљеног, са друге стране, тј. њиховог комбиновања са значењем супротности, а овакво непосредно заснивање једне нове, изведене категорије на двјема другим категоријама било је могуће због њихове евидентне семантичке сродности».

Пето је поглавље (*Исказивање концесивних односа на унутарреченичном – синтагматском нивоу*) прво од емпиријско-истраживачких поглавља дисертације мр Мијане Кубурић-Мацура. Оно захвата на конструкционом плану синтагму као најнижу јединицу у којој се различитим типовима јединица у позицији подређеног синтагматског члана може изразити концесивно значење. А то су: а) *падежне конструкције с приједлози и приједлошким изразима*, које се разматрају с обзиром на то да ли имају контекстуално неусловљену, контекстуално условљену или интерферирајућу концесивну семантику; при чему је дат опис свих једнозначних, контекстуално условљених и интерферирајућих падежних концесивних конструкција, као и семантичке неконцесивне категорије с којима концесивност интерферира (циљ, пропратна околност, контрастност, начин, комитативност, вријеме и општа околност);

б) *глаголски прилози садашњи и прошли*, увијек с контекстуално условљеним концесивним значењем, па сљедствено томе и с интерференцијом концесивног с различитим другим значењима (пропратна околност, вријеме, начин и узрок); в) *предикатски апозитиви* с концесивним значењем, и то како они «с једнозначном концесивном интерпретацијом» предодређеном конкретизатором значења или колокацијом, тако и они с концесивним као интерферирајућим значењем (при чему се показује да концесивно значење најчешће интерферира са пропратнооколносним, темпоралним и каузалним значењем), г) *концесивни прилози*, у оквиру којих се издвајају и описују три подгрупе – прилози негираног вољног ефектора, прилози негираног разлога, и концесивни прилози додатног коментара.

Шесто поглавље – *Исказивање концесивних релација координираним клаузама* – посвећено је анализи услова у којима независносложена реченица као доминантно може имати и концесивно значење. Полазећи од чињенице да се исти типови логичких значења могу изражавати и независнословеним и зависнословеним реченицама, с тим да је њихово синтаксичко значење битно друкчије, па прве не улазе у круг формално предодређених концесивних јединица, а друге улазе, докторанткиња показује у којим условима и који типови копулативних реченица (наводе се само реченице с везницима *али*, *а* и *но*, *па* и *и*, при чему остаје отворено питање зашто нема реченица и с везником *те*) могу добити и концесивну – и то или узрочно или условно концесивну – семантичку интерпретацију. Показује се да једнозначну концесивну семантику вези координираних садржаја задаје неки елемент са концесивном вриједношћу који служи или као конкретизатор везничког значења (уз адверзативне везнике) или као његов модификатор (уз копулативне везнике), а то су увијек једнозначни концесивни прилози или прилошки изрази: *ипак*, *опет*, *упркос томе*, *без обзира на то*, *и поред тога*.

У седмом поглављу – *Исказивање концесивних релација субординираним клаузама* – анализиран је највећи број модела концесивних јединица, јер је концесивна релација прије свега реченична релација, а верификатор семантичке концесивне вриједности те релације јесте везник. Ово најобимније истраживачко поглавље своје докторске дисертације мр Мијана Кубурић-Мацура подијелила је у два велика потпоглавља, од којих је свако од тих потпоглавља даље раздијељено на ужа потпотпоглавља. Прво потпоглавље чине *субординиране клаузе са узрочноконцесивном семантиком*, у оквиру кога се најприје анализирају клаузе *са простим* (монолексичким) концесивним везницима (*мада*, *премда*, *иако*), а затим клаузе са сложеним контекстуално неусловљеним узрочноконцесивним везницима (*свеједно*

што, макар што, упркос томе што, без обзира на то што и и поред тога што), да би се на крају поглавља о узрочноконцесивним зависносложеним реченицама указало и на типове узрочноконцесивних реченица у којима с концесивним интерферира и неко неконцесивно значење (комитативно, пропратнооклоносно или квалитативно). Друго потпоглавље у оквиру зависносложених концесивних реченица посвећено је условноконцесивним зависним реченицама, које се разматрају у оквиру двају врло битних диференцијалних концесивних модела: а) општеконцесивног и б) парцијалноконцесивног модела условноконцесивних реченица. Детаљно су и с морфосинтаксичког аспекта (аспекта издвајања и описа везничких елемената) и с семантикосинтаксичког аспекта описани сви подмоделу општеконцесивних и парцијалноконцесивних зависносложених реченица. Показано је да клаузе са условноконцесивним типом значења карактерише изузетна формално-синтаксичка и семантичка разумењост, с тим што највећи број општеконцесивних модела показује велику формално-семантичку блискост са условним клаузама. Код парцијалноконцесивних модела допусним значењем „обухваћен“ је само један члан реченице. На основу тога у коју се реченичну позицију укључује концесивни елемент, докторанткиња је ове реченице подијелила у десет типова (*субјекатскоконцесивни, објекатскоконцесивни, предикативноконцесивни, квалитативноконцесивни, квантитативноконцесивни, локалноконцесивни, темпоралноконцесивни, модалноконцесивни, каузалноконцесивни и финалноконцесивни модел*), указујући релационо на њихове синтаксичко-семантичке специфичности.

Осмо поглавље – *Исказивање концесивних релација у везаном тексту* – посвећено је анализи концесивних релација унутар надреченичног јединства или везаног текста. Типови концесивних дискурса издвајају се и описују преко типова концесивних текстуалних конектора. Докторанткиња, према семантичком и/или критеријуму «поријекла» текстуалне концесивне конекторе разврстава у три типа: а) конекторе-партикуле (*ипак, свеједно, истина, истинабог, додуше*), б) концесивне прилоге и прилошке изразе као конекторе (*опет, и поред тога, без обзира на то и упркос томе*), и в) хабитуалне концесивне конекторе (*било како било, како било, како год било, како год, било како му драго, како ти драго, како год се узело*), при чему сваки формални тип детаљно освјетљава приоритетно с обзиром на лексичкосемантичку специфичност самога конектора.

Закључак, као девето, завршно текстуално поглавље, овдје није сумирајућег или, друкчије речено, резимирајућег типа. С обзиром да се анализа

функционалносемантичког може проводити и «од форме ка значењу», тј. семасиолошки, и од «значења ка форми», тј. ономасиолошки, а да потпуне и функционалносемантичком пољу неotuђиве анализе нема без ономасиолошког приступа, мр Мијана Кубурић-Мацура закључак је методолошки супротставила цијелом претходном емпиријском дијелу рада. Семантичка структура концесивног функционлано-семантичког поља у закључку је представљена кроз структуру његовог центра, у који су укључене све синтаксичке јединице којима је концесивност не само примарна, него и једина могућа семантичка интерпретација. А то су: а) концесивни приједлози и приједлошки изрази *упркос, и поред, без обзира на, по цијену*; б) прилози са значењем негираног вољног ефектора: *нехотице, нехотично, ненамјерно, непланирано и несвјесно*, као и прилог *случајно*; в) највећи број концесивних зависних клауза с монолексичким или сложеним концесивним везницима (*иако, мада и премда; макар, ма, нека; упркос томе што, и поред тога што, без обзира на то што и свеједно што, макар што; и ако, ако и, и кад, и да*), г) текстуални конектори: *ипак, свеједно, истина, додуше, упркос томе, и поред тога, без обзира на то; било како било, како било, како год било, како год, било како му драго* и сл.

Периферни дио концесивног функционално-семантичког поља састоји се од два велика субпоља – од подручја које је ближе центру и подручја које је удаљено од центра и чија је веза са другим значењима примарна или веома изражена. У периферном субпољу које “окружује” центар функционално-семантичког поља концесивности налазе се синтаксичке јединице које нису једнозначно предодређене за исказивање овог значења, али су контекстуално на њега упућене јер се уз њих употребљава концесивни конкретизатор. Докторанткиња је издвојила све јединице које припадају датим субпољима периферије концесивног семантичког поља освјетљавајући их кроз релациону диференцијацију.

Што се пак тиче дистрибуције концесивних синтаксичких јединица у различитим функционалним стиловима савременог српског језика, докторанткиња закључује да су концесивне јединице, било једнозначне било интерферирајуће семантике, најраспрострањеније у књижевноумјетничком језичком изразу, а да их је најмање у административно-правном језику, с тим да је специјалним стиловима (административном и научном) својственија употреба комплекснијих језичких средстава, попут конструкција са приједлошким изразима и сложених везника.

Закључак и приједлог

Докторска дисертација мр Мијане Кубурић-Мацура *Систем синтаксичких концесивних јединица у савременом српском језику* представља оригинално научно дјело, с обзиром на више критеријума: а) у њој је први пут дат научни критички преглед све релевантне општелингвистичке, србистичке и/или сербокroatистичке литературе о свим концесивним језичким јединицама, б) у њој су први пут, примјеном модела функционлано-семантичког поља, синтаксичко-семантичком методом, на богатом а функционалностилски разноврсном корпусу анализиране све концесивне конструкције савременог српског језика, и то како оне контекстуално неусловљене, тако и оне контекстулано условљене и оне с концесивним као интерферирајућим значењем, в) у њој је понуђена потпуна класификација и поткласификација структурно-семантичких (под)типова концесивних конструкција српскога језика, г) у њој је први пут у србистици анализа једне синтаксичкосемантичке категорије вршена и с обзиром на семасиолошки и с обзиром на ономасиолошки приступ.

Једном речју, дисертација мр Мијане Кубурић-Мацура *Систем синтаксичких концесивних јединица у савременом српском језику* доноси велики број и теоријски и емпиријски врло значајних резултата, чиме оправдава оцјену добро урађене докторске дисертације.

Због свега наведеног Наставно-научном вијећу Филолошког факултета Универзитета у Бањалуци предлажемо да прихвати овдје презентовану позитивну оцјену докторске дисертације мр Мијане Кубурић-Мацура *Систем синтаксичких концесивних јединица у савременом српском језику*, и да јој одобри усмену одбрану пред комисијом која потписује овај извјештај.

Источно Сарајево, 20. 1. 2014.

К о м и с и ј а:

1. Др Милош Ковачевић, ред. проф.
Савременог српског језика и Опште лингвистике на Филозофском факултету на Палама
2. Др Срето Танасић, редовни. проф.
Савременог српског језика на Филозофском факултету у Нишу
3. Др Миланка Бабић, ванредни. проф.
Савременог српског језика на Филозофском факултету на Палама